

Бенаїсса Валід¹, Ольховська О. В.²

¹Аспирант кафедри дизайну архітектурного середовища,
Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ

valid.archidesign@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5445-2956

² Науковий керівник:

Кандидат архітектури, доцент кафедри ДАС,

Київський національний університет будівництва і архітектури

lolkhovska@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4982-5655>

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В АЛЖИРІ

© Бенаїсса Валід, 2021

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2021.22-23.71-77>

Анотація: Розглянуто процес формування сучасної архітектурної школи в Алжирі, який відбувався протягом останньої третини XIX та XX століть та призвів до виникнення нових підходів й принципів у сфері його застосування. У статті представлено результати історичного аналізу еволюції освітньої моделі Алжира в галузі архітектури, що залежала від політичного та соціально-культурного впливів метрополії на розвиток архітектурних знань колоніального регіону. Розглянуто також шляхи, якими проходило впродовж кінця XIX століття становлення архітектурної освіти та її формування на початку XX століття. Проаналізовано, що підготовка алжирських архітекторів за часи французької колонізації відбувалася у межах місцевої культури, що позначилось в подальшому самостійному напрямку розвитку архітектурної школи Алжиру. Проаналізовано, що архітектурна освіта Алжиру з часу підписання Євіанських угод пов'язана з характером діяльності архітекторів і очікуваннями від їхньої підготовки, поєднанням художніх здібностей і конструктивних технічних знань. Розглянуто вплив модернізму як соціального проєкта, що віддзеркалив передові соціально-реформаторські ідеї свого часу, на переосмислення професійної підготовки архітекторів в Алжирі. Також розглянуто вклад провідних представників архітектури модернізму на оновлення художньої мови архітектури в Алжирі: соціальні установки архітекторів-модерністів сприяли принциповій установці на новизну в архітектурі та архітектурній освіті.

Ключові слова: архітектурна школа Алжира, регіональна архітектурна освіта, архітектурна система освіти Алжира.

Постановка проблеми. В наш час відбувається модернізація вищої професійної освіти, що пов'язано із створенням єдиного загальноєвропейського освітнього простору, у рамках якого постала потреба усвідомити розуміння специфіки шляхів розвитку архітектурної школи в Алжирі, для чого є необхідність визначити культурні надбання в цій сфері.

Починаючи з 1881 року школа образотворчих мистецтв в Алжирі (l'École des beaux-arts d'Alger) отримала статус національної та включила в свій склад архітектурну майстерню, програма якої стала основою архітектурної моделі освіти, що розвивалася в залежності від політичного контексту країни. Ця подія стала початком для самостійного напрямку розвитку архітектурної школи в Алжирі, де з часу французької колонізації практично завжди домінували архітектори, які здобули освіту в столичній

Франції, так як архітектура ніколи не вважалася областю знань колоніальних регіонів (Chebahi Malik, 2013). Необхідно зауважити, що паризька Школа образотворчих мистецтв протягом свого існування була взірцем для більшості подібних закладів у багатьох країнах світу, тому школа в Алжирі в деякій мірі запозичила головні постулати в методиці навчання, хоча архітектурна майстерня мала більш спрощені й вільні принципи викладання.

Метою даної роботи є аналіз шляхів формування алжирської архітектурної освіти протягом XIX - XXI ст. для виявлення принципів та методів викладання архітектурі в Алжирі.

Аналіз попередніх досліджень. Одним з основних дослідників моделі викладання архітектури в Алжирі, як основи навчання майбутніх архітекторів є Малік Чебахі, який в дисертаційному дослідженні «Викладання архітектури в Алжирській школі витончених мистецтв і модель столична: прийоми та асигнування (1909–1962)» (2013) та роботах «Відлуння думки Ле Корбюзьє в освіті Алжиру» (2013) та «Політичний контекст і підготовка архітекторів: Випадок шкіл архітектури, побудованих в Алжирі (1954-1970)» (2017) розкриває основні шляхи та підходи у викладанні архітектури. Крім того питання методики викладання архітектури перебували в колі інтересів таких авторів історії та теорії архітектури як Фредерік Зейц (1993), Анн Дебарр (2018), Чон Ву Лі (2010) та ін.

Основна частина. Від початку свого існування, архітектурна майстерня в Національній школі образотворчих мистецтв Алжиру очолювалася випускниками паризької Школи образотворчих мистецтв. Перші два, Еміль Огюст Маркетт (Émile Auguste Marquette), професор майстерні 1881 - 1889 рр., і Марі Даніель Арман Б'єнвеню (Marie Daniel Armand Bienvenu), який викладав протягом 1889 - 1909 років, були вихідцями із столичної Франції. Згодом майстернею керували архітектори, що були народжені в Алжирі: Габріель Анрі Дарбеда (Gabriel Henri Darbéda) з 1909 по 1928 рік та Леон Кларо (Léon Claro) з 1928 по 1964 рік (Chebahi Malik, Claudine Piaton, 2016, С. 40). Курс архітектури був визначений в регламенті Школи як спеціальна освіта, що мала вищий підрозділ. Перш ніж вступити на цей останній етап навчання, усі студенти повинні були опанувати всі курси, які викладалися в двох нижчих рівнях: два роки загального курсу, де студенти знайомилися з архітектурними елементами та різними способами репрезентації. Цей навчальний курс знайомив студентів із найвидатнішими інтелектуальними та мистецькими діячами колонії. Теоретичні курси викладали видатні викладачі лицею та Алжирського університету, такі як, наприклад у 1920-1930 роках, географ та історик міст Рене Леспе (René Lespès) та історик мистецтва Жан Алазар (Jean Alazard) (Chebahi Malik, Claudine Piaton, 2016, С. 38). Походження учнів було дуже різноманітним: французи, натуралізовані французи, італійці, іспанці та мальтійці. Саме цей факт був тісно пов'язаний із офіційною колонізаційною політикою Франції: запропоновані безкоштовні курси з відкритим доступом (кожен учень мав право відвідувати їх без вступних іспитів) були націлені на створення мистецької еліти на теренах Алжиру, хоча більшість із цих студентів потім здобували академічну кар'єру в Парижі, через те, що умови навчання були важкими і не завжди придатними для якісної освіти. Протягом 1881–1962 рр. студенти здебільшого готувалися до вступних іспитів у Школу образотворчих мистецтв у Парижі або до конкурсів на отримання атестата вчителя малювання. Школа була офіційним місцем навчання відповідно до вказівок Паризької академії образотворчих мистецтв, але неоднозначною, оскільки вчителі та студенти впроваджували інновації та розвивали нові ідеї Європи та Північної Африки.

Керівники архітектурної та інших майстерень Школи образотворчого мистецтва Алжиру від початку її існування поширили на теренах колонії парижську освітню модель, в якій майстерня була місцем для передачі знань. Освітні програми цього часу в Алжирі мали на меті виховання архітекторів для колоніальної адміністрації [Chebahi Malik, Claudine Piaton, 2016, С. 40].

Для того, щоби визначити методи навчання архітектури колоніальної алжирської вищої школи потрібно здійснити аналіз моделі архітектурної освіти в метрополії. Паризька Школа образотворчих мистецтв до 1863 року існувала відповідно до регламенту, який давав її вчителям майже повну свободу управління: тільки збори вчителів приймають, без будь-якого адміністративного контролю, рішення, що стосуються як вибору та призначення вчителів, так і системи навчання. Освіта студентів-архітекторів на той час складалася з курсів математики, накреслювальної геометрії, архітектури, історії

мистецтва та будівництва та курсу історії в цілому, але не включала жодних курсів професійної практики. Фактично існуючі курси мало відвідувалися. Після реорганізації у 1863 році у Школі створюються майстерні, три з живопису, три з скульптури, три з архітектури, два з гравюри, у яких студенти здобувають освіту. Студенти-архітектори повинні були пройти курси з таких дисциплін: історія мистецтва та естетики, перспектива, елементарна математика, нарисна геометрія, геологія, елементарна фізика та хімія, адміністрування та бухгалтерський облік, будівництво та застосування на будівельних майданчиках, історія та археологія. Також студенти мали пройти конкурс на отримання Prix de Rome, який оцінювався журі, що складалося із дев'яти членів від секції архітектури (Seitz Frédéric, 1993). Така спроба ввести нововведення в освітній процес не мала очікуваного успіху. Три архітектурні майстерні були доручені фахівцям, які розділяли одні теорії та доктрини, що запобігло реальному розвитку Школи. Крім того, призначення Ежена Віолле-ле-Дюка, який вважався головою так званих «епархіальних»¹ архітекторів того часу, професором історії мистецтва та естетики було недовгим: він пішов у відставку за кілька місяців після свого призначення. Через кілька років після проведення реформи таке цілковите панування прихильників старого методу навчання, відображується у змісті курсу теорії архітектури, заснованого на єдиному огляді архітектурних форм давнини.

Як реакція проти освітньої монополії l'École Beaux-Arts в 1865 році архітектор, професор цивільного будівництва Еміль Трела (Émile Trélat) засновує Центральну архітектурну школу (École Centrale d'Architecture), єдину приватну архітектурну школу у Франції. Школа була заснована як реакція проти освітньої монополії архітектури Beaux-Arts. Його підтримав Ежен Віолле-ле-Дюк, який залишив свої спроби реформувати Школу витончених мистецтв і став одним з її початкових акціонерів. Навіть на самому початку вона включала інноваційні курси, такі як домашня гігієна та міське здоров'я.

Це мало важливі наслідки в архітектурній вищій освіті, оскільки стало приводом для застосування нових наук, які вплинули на зміст викладання архітектури та будівництва не тільки в парижській l'École des Beaux-Arts, але й інших державних інженерних школах. Це дозволило збільшити кількість грамотних архітекторів під час інтенсивного зростання будівництва та вперше у Франції стало початком видачі освітнього диплома, що сприяло подальшому розвитку професії архітектора. Еміль Трела, як й Ежен Віолле-ле-Дюк, був прихильником раціоналістичного підходу до архітектури, теорії якої він представив у програмах своєї Школи. У 1870 році заклад був офіційно визнаний як корисний для суспільства, а в 1934 році визнаний державою як вищий навчальний заклад.

Треба відзначити, що курси Еміля Трела, а саме матеріалознавства, економіки будівництва та зовсім нової дисципліни, науки про гігієну, протилежні тим, які викладалися на той час в консервативній l'École des Beaux-Arts. Саме його Школа стане першою установою, що сприяла поширенню раціоналістичного підходу до архітектури у Франції, а також через своїх численних іноземних студентів у всьому світі (Seitz Frédéric, 1993). Одним із учнів École Centrale d'Architecture (натепер École Speciale d'Architecture), яка вирізнялася введенням будівельних і гігієнічних курсів, був Габріель Анрі Дарбеда. Саме із його іменем пов'язано становлення методики викладання архітектури в Алжирі.

Витоки сучасної методики викладання архітектури в Алжирі мають відношення до призначення на професорську посаду в Національну школу Алжиру Габріеля Анрі Дарбеда, першого французького архітектора, який народився в Алжирі. Він керував архітектурною майстернею з 1909 по 1927 роки і саме цей факт став початком більш структурованого та краще організованого викладання архітектури, що вплинуло на викладання архітектури в Алжирі у колоніальний період аж до 1962-го року (Chebahi Malik, 2013).

Габріель Дарбеда, який був спочатку студентом Школи образотворчого мистецтва в Алжирі, а потім закінчив Центральну архітектурну школу у Парижі в 1892 році, написав у 1910 році освітню програму, яка мала на меті популяризувати практичну школу, що обслуговує інтереси колонії. Він

¹ Епархіальний архітектор у Франції (протягом 1801-1905 рр.) відповідав за роботи, які проводилися на будівлях єпархії. З 1848 року єпархіальний архітектор став державним службовцем, призначеним міністром за порадою префекта та єпископа.

читав власний курс в Школі образотворчого мистецтва Алжиру маючи намір щодо влаштування випускників алжирської Школи на роботу муніципальними архітекторами Аджира. Однак Алжирська школа на той час не видавала диплома, тому її випускники підписували свою роботу неофіційним званням архітектора, що закінчив Школу образотворчих мистецтв в Алжирі (ЕВАА). Таким чином існувала відмінність між архітекторами, які закінчили Париж, і архітекторами без вчених ступенів, які закінчили алжирську Школу практично весь період колоніального устрою (Chebahi Malik, Piaton Claudine, 2016, С. 40-41).

У 1927 році, Г. Дарбеда запросив до керівництва архітектурною майстернею свого учня, Леона Кларо (Léon Claro), який після навчання в алжирській Школі у в 1916-1917 роках, здобув диплом DPLG (1920-1926 pp.) у паризькій Школі образотворчого мистецтва в майстерні Гастона Редона (Gaston Redon) (керував майстернею з 1890 по 1921 pp.), Жозефа Альбера Турнэра (Joseph Albert Tournaire) (керував майстернею з 1921 по 1930 pp.) (Chebahi Malik, 2013). Саме в цей період Леоном Кларо був сформований освітній проект навчання: викладання архітектури у межах місцевої культури, що передбачає навчання алжирських архітекторів на місцевому рівні (Chebahi Malik, 2017, С. 11-22), завдяки чому школа здобула статус регіональної школи архітектури. Крім кар'єри професора Леон Кларо виконував також важливі архітектурні проекти, першим з яких став його власний будинок на вершині Касби (1930), характерний для традиційного середовища проживання. Візит Ле Корбюзьє до Алжиру на початку 1930-х справив на Кларо велике враження, але треба відзначити, що у 1930-х існувала тенденція фантастичних проектів. Ле Корбюзьє був запрошений містобудівною асоціацією «Les Amis d'Alger», вже будучи відомим архітектором і він відвідав Алжир, щоб досягти того, що було неможливим у Франції чи в Європі (Gerber Alex, 1994).

В період 1950-х років відбувається переосмислення Леоном Кларо професійної підготовки архітекторів незалежно від Франції. Незалежний шлях знайшов підтримку у керівництва Школи образотворчих мистецтв Парижа, яке ігнорує політичні та ідеологічні зміни в цьому регіоні і вважає, що Алжирська школа має всі активи, необхідні для появи самостійної північноафриканської школи архітектури (Chebahi Malik, 2013). Саме за його каденції у 1954 році було збудоване нове, більш відповідне програмі навчання нове приміщення школи на бульварі дю Телемлі.

На рубежі 1960-х років у роздумах про оновлення методів навчання відбулися зрушення, пов'язані із політичною ситуацією в Алжирі. З часу підписання Євіанських угод, що були підписані 18 березня 1962 року, Алжир приступив до соціалістичного експерименту і спробував втілити в життя свою революційну ідеологію. У 1962 році, під час здобуття країною незалежності, викладачам Національній школі архітектури та образотворчого мистецтва було доручено навчати алжирську еліту архітектури та пластичному мистецтву. Поступово переглядаються навчальні програми у викладанні архітектури, що призвело у жовтні 1963 року до остаточного розриву з іншими художніми дисциплінами.

У рамках нового соціалістичного устрою в Алжирі будівництво було задумане як революційний проект, що поширювався на культурні установи, в тому числі Школу образотворчих мистецтв. У лютому 1963 року Бушама у співпраці з архітектором Шиффлетом з Уругваю сформулювали план, який вони назвали «умоглядною навчальною програмою», спрямований на прискорення навчання алжирських архітекторів. Крім послаблення вимог до вступників, вони запропонували скорочений навчальний план, який змістив би акцент з теорії та композиції на практичне навчання: спочатку на будівельному майданчику, а також у однорічній діяльності під керівництвом практикуючого архітектора (Crane Sheila, 2019, С. 5-6). Таким чином основи французької архітектурної школи поступаються провідним місцем амбіціям нової алжирської держави: готувати архітекторів у великій кількості і дуже швидко. Однак Леон Кларо хоч і затверджує та реалізує освітній проект Бушама, тим не менш у Школі продовжує тривати традиційне п'ятирічне навчання, що закінчувалося річним практичним стажуванням.

В Школі з 8 травня 1968 р. передбачалися три окремі курси: архітектура; образотворче мистецтво (живопис, скульптура, оздоблення, перспектива, мистецтвознавство, анатомія); прикладне мистецтво (мініатюра, ілюмінація, живопис по дереву, кераміка, палітурка, каліграфія, мозаїка).

У 1968-1969 роках в освітянських колах Алжира відбулись протести, головними лідерами якого були студенти-архітектори Школи: Махмуд Махді діт Зорба, Тевфік Геррудж і Мохамед Атмані. Тоді ситуація була досить заплутаною. У 1970 році секція архітектури була переведена в Ель-Гаррач, де була створена Політехнічна школа архітектури та урбанізму.

Таким чином можна зазначити, що освітня модель в галузі архітектури в Алжирі відображає еволюцію колоніального суспільства, а на початку ХХ ст. культурна характеристика суспільства почала визначатися численними технологічними експериментами.

Таким чином аналіз практики викладання архітектури в Алжирі протягом ХІХ–ХХ стт. дозволяє визначити шляхи формування сучасної методики викладання архітектури, який відбувався на початку ХХ ст. Цей процес призвів до формування нових підходів та принципів у сфері його діяльності, а центральним завданням навчання архітектурної діяльності стає формування таких механізмів теоретичної й творчої професійної діяльності, на підставі яких студенти можуть самостійно знаходити та використовувати методи й способи вирішення різних професійних завдань.

Список використаних джерел:

Chebahi Malik, «L'écho de la pensée corbuséenne dans l'enseignement algérois », *Le Corbusier visions d'Alger, actes des XVIe Rencontre de la Fondation Le Corbusier, Paris, éd La Villette, 2012, pp. 192-208.*

Chebahi Malik, “L'enseignement de l'architecture à l'École des beaux-arts d'Alger et le modèle métropolitain : réceptions et appropriations (1909–1962)”, *ABE Journal [Online], 4 | 2013, Online since 01 July 2014, connection on 25 October 2021. URL: <http://journals.openedition.org/abe/3393>; DOI: <https://doi.org/10.4000/abe.3393>*

Chebahi Malik, Piaton Claudine. «Les architectes d'Alger, 1830-1940», in B. Aïche, J. Hueber, T. Lochard, C. Piaton (dir.), *Alger, architectures 1830-1940, Arles, Honoré Clair, 2016, pp. 30-49*

Chebahi Malik. Contexte politique et formation des architectes : Le cas des écoles d'architecture construites à Alger (1954-1970), in G.Lambert, E.Marantz, *Architectures manifestes - Les écoles d'architecture en France depuis 1950, Esperia, MétisPresses, 2017, pp. 11-22.*

Crane Sheila, 2019. *Algerian Socialism and the Architecture of Autogestion. Architectural Histories, 7(1): 20, pp. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.5334/ah.345>.*

Debarre Anne, « Les enseignements d'histoire dans la formation des architectes : des Beaux-Arts aux UP parisiennes, des pédagogies diversifiées (1965-1973) », *Les années 68 et la formation des architectes : Pédagogies expérimentales et renouvellement des savoirs, Rouen, éd. Point de vues, 2018. p. 54-67.*

Gerber Alex. *Le Corbusier et le mirage de l'Orient. L'influence supposée de l'Algérie sur son œuvre architecturale.* In: *Revue du monde musulman et de la Méditerranée, n°73-74, 1994. Figures de l'orientalisme en architecture, sous la direction de C. Bruant, S. Leprun et M. Volait . pp. 363-378. DOI : <https://doi.org/10.3406/remmm.1994.168>*

Jong Woo LEE, 2010, *Un territoire de l'architecture : AMC et le renouveau de la culture architecturale en France (1967-1981)*

Lambert, G. (2017). *La pedagogía del taller en la enseñanza de la arquitectura. Una aproximación cultural y material al caso francés (siglos XIX y XX) [La pédagogie de l'atelier dans l'enseignement de l'architecture en France aux XIXe et XXe siècles, une approche culturelle et matérielle]* (Andrés Ávila-Gómez & Diana Carolina Ruiz, trads) (original en francés, 2014) *Revista de Arquitectura, 19(1), 86-94. doi: <http://dx.doi.org/10.14718/RevArq.2017.19.1.1405>.*

Seitz Frédéric, «L'enseignement de l'architecture en France au xixe siècle», *Les Cahiers du Centre de Recherches Historiques [En ligne], 11 | 1993, mis en ligne le 05 mars 2009, consulté le 31 octobre 2021. URL : <http://journals.openedition.org/ccrh/2768> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/ccrh.2768>.*

Бенаисса Валид¹, Ольховська А. В.²

¹Аспирант кафедри дизайну архітектурної середовища,
Київський національний університет будівництва та архітектури, Київ

valid.archidesign@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5445-2956

²Науковий керівник:

Кандидат архітектури, доцент кафедри ДАС,

Київський національний університет будівництва та архітектури

lolkhovska@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4982-5655>

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В АЛЖИРІ

© Бенаисса Валид, 2021

Аннотация. Рассмотрен процесс формирования современной архитектурной школы в Алжире, который проходил в течение последней трети XIX и XX веков и привел к возникновению новых подходов и принципов в области его применения. В статье представлены результаты исторического анализа эволюции образовательной модели Алжира в области архитектуры, зависевшей от политического и социально-культурного влияния метрополии на развитие архитектурных знаний колониального региона. Рассмотрены также пути, по которым проходило на протяжении конца XIX века становление архитектурного образования и его формирование в начале XX века. Проанализировано, что подготовка алжирских архитекторов во времена французской колонизации проходила в пределах местной культуры, что сказалось в дальнейшем самостоятельном направлении развития архитектурной школы Алжира. Проанализировано, что архитектурное образование Алжира с момента подписания Эвианских соглашений связано с характером деятельности архитекторов и ожиданиями от их подготовки, сочетанием художественных способностей и конструктивных технических знаний. Рассмотрено влияние модернизма как социального проекта, отразившего передовые социально-реформаторские идеи своего времени, на переосмысление профессиональной подготовки архитекторов в Алжире. Также рассмотрен вклад ведущих представителей архитектуры модернизма в обновление художественного языка архитектуры в Алжире: социальные установки архитекторов-модернистов способствовали принципиальной установке на новизну в архитектуре и архитектурном образовании.

Ключевые слова: архитектурная школа Алжира, региональное архитектурное образование, архитектурная система образования Алжира.

Benaissa Walid¹, Olkhovska Olena Vladislavivna

¹ *Postgraduate Student, Department of Architectural Environment Design,
Kiev National University of Civil Engineering and Architecture, Kiev*

valid.archidesign@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5445-2956

² *PhD of Architecture, Associate Professor of Architectural Environment Design
Kiev National University of Civil Engineering and Architecture*

lolkhovska@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-4982-5655

THE SPECIFICS OF THE FORMATION OF MODERN ARCHITECTURAL EDUCATION IN ALGERIA

© *Benaissa Walid, 2021*

Abstract. The process of formation of a modern architectural school in Algeria, which took place during the last third of the 19th and 20th centuries, and led to the emergence of new approaches and principles in the field of its application, is considered. The article presents the results of a historical analysis of the evolution of the educational model of Algeria in the field of architecture, which depended on the political and socio-cultural influence of the metropolis on the development of the architectural knowledge of the colonial region. The author also considers the paths along which the formation of architectural education and its formation at the beginning of the 20th century took place during the late 19th century. It is analyzed that the training of Algerian architects during the French colonization took place within the local culture, which affected the further independent direction of the development of the architectural school of Algeria. It is analyzed that the architectural education of Algeria since the signing of the Evian Agreements is associated with the nature of the activities of architects and the expectations from their preparation, a combination of artistic ability and constructive technical knowledge. The article examines the influence of modernism as a social project, reflecting the advanced social reformist ideas of its time, on the rethinking of the professional training of architects in Algeria. The contribution of the leading representatives of modernist architecture to the renewal of the artistic language of architecture in Algeria is also considered: the social attitudes of modernist architects contributed to the principled attitude towards novelty in architecture and architectural education.

Key words: Algerian School of Architecture, Regional Architecture Education, Algerian Architecture Education System.